

**dr Robert Pawlusiński**  
(Uniwersytet Jagielloński)

# **WYDARZENIA KULTURALNE A ROZWÓJ TURYSTYKI W KRAKOWIE**

## **1. Wprowadzenie**

Jedną z najdynamiczniej rozwijających się form turystyki na świecie jest turystyka kulturowa. Jak podaje W. W. Gaworecki (2003), z badań Światowej Organizacji Turystyki wynika, że ok. 38% wycieczek zagranicznych ma ścisły związek z kulturą, a tematyka kulturalna jest jedną z głównych motywacji podróży turystycznych odbywanych przez turystów z Ameryki Północnej i Europy.

Podstawą turystyki kulturowej była chęć poznania miejsc i obiektów o dużej wartości historycznej, artystycznej i kulturalnej. Oprócz elementów tradycyjnych – zwiedzanie zabytków, muzeów i innych obiektów kultury, zapoznawanie się z lokalnym folklorem – oferta turystyki kulturowej obejmuje także aktywne uczestnictwo w życiu kulturalnym danej miejscowości (regionu). To właśnie wydarzenia kulturalne są niejednokrotnie najistotniejszym czynnikiem przyciągającym turystów do danego miejsca.

Według H. Hughes'a (za: Kowalczyk 2005) w obrębie współczesnej turystyki kulturowej można wyróżnić dwie grupy motywacji turystycznych i związanych z tym zachowań turystów, czyli *de facto* dwie odrębne formy turystyki kulturowej. Pierwszą z nich Hughes określa mianem **konwencjonalnej turystyki kulturowej**. Polega ona na odwiedzaniu przez turystów muzeów, galerii sztuki, zabytków świeckich i sakralnych oraz uczestnictwie w spektaklach teatralnych oraz koncertach muzycznych. Drugą formę turystyki kulturowej Hughes nazywa *art tourism*. W *art tourism* głównym celem podróży turystycznych jest uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych oraz w wydarzeniach o typowo rozrywkowym charakterze. Tę formę turystyki kulturowej autor niniejszego opracowania określa mianem **turystyki wydarzeń kulturalnych**.

Turystyka wydarzeń kulturalnych stanowi domenę miast, które odznaczają się największą koncentracją obiektów historycznych oraz są centrami życia kulturalnego w skali kraju czy regionu. W Polsce szczególne znaczenie w tym względzie przypada Krakowowi, noszącemu miano kulturalnej stolicy kraju. Miasto to przyciąga turystów zarówno licznymi obiektami zabytkowymi i instytucjami życia kulturalnego o znaczeniu krajowym i międzynarodowym, jak i stosunkowo bogatą ofertą wydarzeń kulturalnych.

W artykule podjęto próbę charakterystyki uwarunkowań i obecnego stanu rozwoju turystyki wydarzeń kulturalnych w Krakowie. Autor dokonał prezentacji głównych elementów składających się na potencjał kulturalny Krakowa, ze szczególnym uwzględnieniem odbywających się tam imprez kulturalnych oraz podjął próbę umiejscowienia turystyki wydarzeń kulturalnych w strukturze ruchu turystycznego Krakowa.

## **2. Potencjał kulturalny Krakowa i jego wykorzystanie w kreowaniu oferty imprez kulturalnych miasta**

Kraków należy do najstarszych miast w Polsce. Założeniem miasta było Wzgórze Wawelskie, na którym w VIII–IX w. istniał już potężny gród będący główną siedzibą księstwa Wiślan. Za panowania Kazimierza Odnowiciela w 1038 r. Kraków stał się stolicą kraju. Funkcje stołeczne pełnił aż do 1611 r., kiedy to stolica kraju została przeniesiona do Warszawy (*Słownik ...* 1992).

Przywilej lokacyjny miasto uzyskało w 1257 r. z rąk księcia Bolesława Wstydlwego<sup>1</sup>. Lokacja na prawie magdeburskim uporządkowała założenia urbanistyczne miasta, wyznaczając rozległy, centralnie położony rynek (na planie kwadratu o boku ok. 200 m) i odchodzącą od niego regularną siatkę ulic, która podzieliła północną część miasta na kwadratowe bloki. W stosunkowo niedługim okresie po lokacji do miasta włączono część południową, skupioną wokół dzisiejszej ulicy Grodzkiej (Górka 2004).

Współczesny układ urbanistyczny jest wynikiem decyzji z początku XX w. o włączenia w granice Krakowa sąsiednich miast i wsi, w tym Kazimierza i Podgórze, a także inwestycji okresu socjalistycznego, związanej z powstaniem w sąsiedztwie Krakowa – socjalistycznej Nowej Huty, która od lat 50. XX w. stanowi integralną część miasta.

Kraków, podobnie jak inne miasta europejskie, przeżywał okresy

---

<sup>1</sup> W 2007 r. przypada 750 rocznica lokacji miasta.

prosperity i upadku. Za złoty okres w dziejach miasta uważa się czasy dynastii Jagiellonów, a zwłaszcza pierwszą połowę XVII w., kiedy to miasto, w tym zamek królewski, nabrało renesansowego charakteru. Z panowaniem Jagiellonów związane są najcenniejsze obiekty zabytkowe miasta.

Od XVIII w. rozwój społeczno-gospodarczy i kulturalny Krakowa ulega zahamowaniu. Przyczyniły się do tego liczne klęski żywiołowe i wojny, a w późniejszym okresie także utrata państwowości przez Polskę (okres zaborów). Dopiero w końcu XIX w. Kraków odradza się jako centrum życia kulturalnego, a miasto uzyskuje ponownie status najważniejszego ośrodka życia kulturalnego i naukowego na ziemiach polskich (*Encyklopedia Krakowa* 2000).

Współcześnie Kraków jest najcenniejszym pod względem historycznym, architektonicznym i kulturalnym zespołem miejskim w kraju. Jego olbrzymie znaczenie w tym względzie potwierdza fakt umieszczenia Krakowa na liście Światowego Dziedzictwa Przyrodniczego i Kulturowego UNESCO już w 1978 r., tj. w momencie tworzenia tej listy. W 2000 r. Kraków wraz z innymi ośmioma miastami z Europy pełnił honory Europejskiego Miasta Kultury.

Obok bogatej historii na potencjał kulturalny Krakowa wpływają także:

1. Liczne obiekty zabytkowe, których według Rejestru Zabytków Kraków posiada ponad 1200. W skład zabytkowych zespołów Krakowa wchodzi m.in.: Wzgórze Wawelskie z zamkiem królewskim i katedrą, układy i zespoły architektoniczne: Starego Krakowa, Kazimierza, Kleparza i Podgórze, 93 obiekty i zespoły rezydencjonalne architektury świeckiej oraz 95 zespołów i obiektów sakralnych, w tym kilka obiektów związanych z judaizmem w dzielnicy Kazimierz, a także 180 budowli użyteczności publicznej, 4 kopce, 17 zabytkowych cmentarzy oraz inne obiekty związane m.in. z austriacką Twierdzą Kraków, czy z początkami industrializacji miasta (*Studium...* 2003). Obecnie na liście tej znalazła się także historyczna część Nowej Huty – jako zespół zabytkowej zabudowy w stylu socrealizmu.

2. Dobrze zachowane i wciąż żywe tradycje i zwyczaje ludowe, w tym wiele obrzędów, takich jak: Emaus, Lajkonik, Rękawka, Wianki, Bractwo Kurkowe (Ptasi Król), a także tradycyjny strój ludowy, tradycje budowy szopki krakowskiej.

3. Dziedzictwo kulturalne i religijne ludności żydowskiej, związane głównie z dzielnicą Kazimierz, prezentowane m.in. podczas Festiwalu Kultury Żydowskiej.

4. Długie i bogate tradycje akademickie Krakowa, którego początki datowane są na wiek XIV, a dokładnie na rok 1364, kiedy to Kazimierz

Wielki założył pierwszą uczelnię akademicką w Polsce (ob. Uniwersytet Jagielloński) funkcjonującą do dnia dzisiejszego i znacząco oddziałującą na życie kulturalne miasta. Obecnie w Krakowie działa 18 szkół wyższych, w tym także wyższe uczelnie muzyczne, plastyczne i teatralne. Ogółem w krakowskich uczelniach studiuje ponad 160 tys. studentów (Mika, Rotter 2005).

5. Liczne miejsca kultu religijnego katolicyzmu, na czele z Wzgórzem Wawelskim (kult św. Stanisława, biskupa krakowskiego, kult św. Jadwigi królowej Polski) oraz Sanktuarium Męki Pańskiej w Łagiewnikach. To ostatnie jest obecnie najdynamiczniej rozwijającym się ośrodkiem kultu religijnego w Krakowie o randze międzynarodowej<sup>2</sup> (Sołjan, Matlak 2000).

6. Wybitne osobistości świata kultury i nauki związane z Krakowem, w tym przede wszystkim postać Karola Wojtyły – papieża Jana Pawła II, który przez szereg lat sprawował godność arcybiskupa krakowskiego, a także laureaci Nagrody Nobla (Miłosz, Szymborska), znani twórcy muzyki (m.in. Penderecki), malarze (m.in. Matejko, Mehoffer, Wyspiański), pisarze, aktorzy i naukowcy.

7. Liczne instytucje kultury, w tym ok. 50 placówek muzealnych, w których jak podają Z. Kruczek i S. Sacha (1997) znajduje się ponad 2 mln eksponatów, tj. 1/4 zasobów muzealnych kraju; 67 galerii i sal wystawienniczych, 10 teatrów i 15 grup teatralnych (m.in. Teatr Stary, Teatr im. Juliusza Słowackiego, Teatr Bagatela, Teatr Ludowy, Teatr Stu), 5 instytucji muzycznych (m.in. Filharmonia Krakowska, Opera Krakowska), 13 kin oraz 56 zarejestrowanych orkiestr, chórów, zespołów i grup muzycznych.

Bogata historia miasta i zachowane do dziś tradycje znajdują odbicie w obecnej ofercie kulturalnej Krakowa. Ogółem w Krakowie corocznie ma miejsce ponad 1100 wydarzeń kulturalnych, w tym kilkadziesiąt o randze festiwalu i konkursów artystycznych. Przeciętnie w ciągu jednego dnia odbywa się w mieście od 10 do 20 imprez kulturalnych, jednak przeważająca ich część ma typowo lokalny charakter i skierowana jest głównie do mieszkańców miasta.

Do najpopularniejszych wydarzeń kulturalnych bazujących na dawnych tradycjach należy zaliczyć wspomniane już: Emaus, Lajkonik, Rękawka oraz Wianki.

---

<sup>2</sup> W otoczeniu Sanktuarium w Łagiewnikach planuje się budowę Centrum Jana Pawła II „Nie lękajcie się!”. W skład kompleksu mają wchodzić m.in. obiekt muzealny, sale projekcyjne i wystawowe, centrum konferencyjne, obiekty sportowe oraz ośrodek dialogu międzywyznaniowego. Obok ma powstać zaplecze noclegowe i gastronomiczne, m.in. hotel na 250 osób, hostel na 1000 osób, restauracja, pole kempingowe, pole namiotowe.

**Emaus** – tradycyjne święto krakowskiej dzielnicy Salwator, związane z odpustem, obchodzone jest w drugi dzień świąt wielkanocnych. Obok uroczystości kościelnych, nawiązujących do wędrówki dwóch uczniów Jezusa z Jerozolimy do miejscowości Emaus, na uwagę zasługują obrzędy związane z lanym poniedziałkiem i tradycje odpustowe. Święto to jest szczególnie popularne wśród mieszkańców Krakowa, z roku na rok uczestniczy w nim także liczne grono turystów spędzających w mieście święta wielkanocne.

**Lajkonik** – tradycje związane z krakowskim Lajkonikiem datują się na wiek XIII i wiążą się, podobnie jak Emaus, z dzielnicą Salwator, a dokładnie z klasztorem Norbertanek na Zwierzyńcu. Według legendy, kiedy w XIII w. Tatarzy oblegali miasto, wspierające obronę miasta bractwo włóczków na Zwierzyńcu pokonało najeźdźcę. Dla uczczenia tego wydarzenia naczelnik bractwa, przebrał się za Tatara i w radosnym korowodzie wyruszył do centrum miasta (Zinkow 2005). Obchody święta Lajkonika odbywają się od XIX w., kiedy to przywrócono tę tradycję. Barwny opis tego święta zamieszcza M. Niezabitowski na stronach serwisu internetowego miasta Krakowa ([www.krakow.pl](http://www.krakow.pl)):

Około godziny 12.00, w czwartek, osiem dni po Bożym Ciele, na dziedzińcu klasztoru ss. Norbertanek gromadzi się orszak Lajkonika. Obok silnego mężczyzny, który jest zdolny wcielić się w rolę tytułową, tj. przez ok. 8 godzin harcować po mieście z ryszunkiem ważącym 30 kg, w skład orszaku wchodzi chorągwy wraz z pomocnikiem, orszak włóczków i orkiestra, zwana mlaskotami. Pierwszym obrzędem pochodu jest taniec przed ksienią ss. Norbertanek, która ogląda taniec Lajkonika z okna. Ksienia też jako pierwsza płaci Tatarzynowi zwyczajowy haracz. Następnie cały orszak rusza w drogę, idąc ulicami T. Kościuszki, Zwierzyniecką, Franciszkańską i Grodzką do Rynku Głównego, gdzie pod Wieżę Ratuszową ustawiona jest estrada. Pochodowi orszaku towarzyszą dźwięki orkiestry.

Po drodze Lajkonik wstępuje do okolicznych barów, sklepów, a nawet biur, wszędzie wyczyniając swe harce i koniecznie ściągając haracz. Haracz ściąga też orszak od tłumnie zgromadzonych krakowian, którzy wrzucają grosiwo do koszyka przytroczonego do pasa Lajkonika. W czasie przemarszu najpiękniejszy taniec Tatarzyn wykonuje pod krakowską filharmonią, a najdoslejniejszym gościem, którego odwiedza, jest biskup krakowski. Około godziny 19.00 znużony Lajkonik przybywa pod Wieżę Ratuszową, ma jednak jeszcze dość siły, aby odtńczyć swój taniec przed prezydentem Krakowa, który obowiązkowo i posłusznie stawia się przed obliczem chana tatarskiego. Dopiero zapłacony przez Ojca Miasta haracz, zabezpiecza miasto przed groźbą wielu nieszczęść, jakie mogłyby spotkać Kraków. Po odebraniu haraczu i zawinięciu chorągwi, Lajkonik wypija jeszcze toast za pomyślność Krakowa, a następnie powoli zmierza do restauracji Hawełka, która od lat ma

zaszczyt i honor gości spracowanych włóczków na obiedzie, a raczej gorącej kolacji.

**Rękawka** – święto to odbywa się corocznie w pierwszy wtorek po świętach wielkanocnych na Wzgórzu Lasoty, w sąsiedztwie jednego z najstarszych krakowskich kopców – kopca Kraka. Geneza tego święta jest trudna do ustalenia. Według legendy nawiązuje ono do uroczystości, które miały miejsce po usypaniu kopca legendarnego władcy Kraka. Obecnie dominuje pogląd, że święto to nawiązuje do obrzędów pierwszych Słowian, związanych z nadejściem wiosny. W późniejszym okresie w obrzędy święta Rękawki wpisał się odpust w kościele św. Benedykta. Dzisiejsze święto Rękawki stanowi połączenie odpustu z jarmarkiem ludowym, któremu towarzyszą występy zespołów artystycznych.

**Wianki** są teatralno-muzycznym widowiskiem plenerowym, nawiązującym do pogańskiej tradycji nocy świętojańskiej. Uroczystości te są organizowane w pobliżu dnia św. Jana Chrzciciela, w zakolu Wisły przy Wzgórzu Wawelskim. Impreza ma typowo masowy charakter, a w jej programie znajdują się występy znanych zespołów muzycznych, widowisko teatralne typu światło-dźwięk, a także pokaz ogni sztucznych. Wianki stanowią jedną z najważniejszych masowych imprez kulturalnych Krakowa, która odbywa się od 1992 r. Corocznie uczestniczy w niej ponad 100 tys. osób.

Wśród innych wydarzeń kulturalnych w Krakowie nawiązujących do tradycji należy wymienić konkurs **szopek krakowskich**. Wydarzenie to ma miejsce w grudniu, a jego zwieńczeniem jest wybór najpiękniejszej szopki oraz przemarsz wystawców ze swoimi eksponatami przez Rynek Główny do Muzeum Historycznego. Tradycyjna szopka tego typu posiada motywy wzorowane na architekturze zabytków Krakowa, a w szczególności wież Kościoła Mariackiego, zamku i katedry na Wawelu, Sukiennic, Bramy Floriańskiej, Barbakanu i wielu innych budowli.

W ostatnich latach dużą popularnością cieszy się także impreza plenerowa nawiązująca do legendy o Smoku Wawelskim, tj. **Wielka Parada Smoków**, organizowana przez Teatr „Groteska”. Główną częścią tej imprezy jest parada smoków przez ulice Krakowa, a wieczorem widowisko plenerowe typu „światło-dźwięk” na Wiśle.

Ważne miejsce w kalendarzu wydarzeń kulturalnych Krakowa przypada imprezom o charakterze jubileuszowym. Wydarzenia te nie mają zazwyczaj charakteru cyklicznego (oprócz głównych świąt państwowych), aczkolwiek corocznie w mieście odbywają się różne uroczystości jubileuszowe. W 2007 r. głównym wydarzeniem jubileuszowym jest 750 rocznica lokacji miasta Krakowa, świętowana w dniach 1–10 czerwca

2007 r. W programie przewidziano m.in. liczne plenerowe imprezy kulturalne, takie jak: uroczyste otwarcie obchodów 750-lecia lokacji przez władze Miasta Krakowa wraz z koncertem inauguracyjnym (premiera kantaty „Zakochani w Krakowie” autorstwa Piotra Rubika), Wielką Paradę Smoków, Pochód Królów, spektakl plenerowy „Kraków przez wieki” w wykonaniu Baletu Dworskiego Cracovia Danza, a także Bal Krakowsko-Wiedeński na Rynku Głównym Starego Miasta.

Innym, niezmiernie interesującym wydarzeniem kulturalnym jest **Festiwal Kultury Żydowskiej**. Nawiązuje on do spuścizny kulturowej ludności żydowskiej, która stanowiła przed II wojną światową znaczący odsetek mieszkańców miasta. Festiwal Kultury Żydowskiej jest jednym z najciekawszych i największych tego typu festiwali na świecie. Odbywa się od 1988 r., na przełomie czerwca i lipca, i trwa 9 dni. Tradycyjnie rozpoczyna go Poranna Modlitwa Szabatowa w Synagodze Tempel, a kończy koncert finałowy „Szalom” na ulicy Szerokiej. Festiwal obejmuje ponad 120 imprez kulturalnych. Obok koncertów muzycznych w programie znajdują się: wykłady, wystawy, warsztaty, spektakle teatralne, pokazy filmowe, promocje książek, a także wycieczki przybliżające przeszłość dzielnicy Kazimierz i jej dawnych mieszkańców. Szczególną popularnością wśród gości Festiwalu cieszą się zajęcia o charakterze warsztatów, m.in.: kaligrafia hebrajska, język jidysz, tradycyjny taniec ludowy, taniec chasydzki i izraelski, śpiew kantonalny i chasydzki, klezmologia, kuchnia aszkenazyjska i sefardyjska.

Kraków jako ważny ośrodek życia muzycznego corocznie gości także szereg wydarzeń muzycznych. Do najważniejszych imprez tego typu zaliczyć należy:

1. Festiwal Sacrum-Profanum, prezentujący muzykę światowej sławy kompozytorów z różnych państw świata. Kolejne edycje poświęcone są przeglądowi osiągnięć poszczególnych krajów: w 2004 r. prezentowano muzykę związaną z Wiedniem, w 2005 r. – z Rosją, a w 2006 r. – z Francją. Najbardziej spektakularnym wydarzeniem tego festiwalu są spektakle muzyczne w hali walcowni dawnej Huty im. Tadeusza Sendzimira.

2. Festiwal Misteria Paschalia organizowany w okresie świąt wielkanocnych. Ideą tego festiwalu jest prezentacja muzyki związanej z okresem Wielkiego Tygodnia i Wielkanocą w mistrzowskich interpretacjach czołowych przedstawicieli świata artystycznego. W program imprezy włączane są także widowiska plenerowe. W 2004 r. Misterium Wielkanocne na Rynku Głównym zgromadziło 10 tys. osób.

3. Festiwal Muzyki Tradycyjnej „Rozstaje” – prezentujący muzykę tradycyjną krajów Europy Środkowej i Karpát.

4. Festiwal „Muzyka w Starym Krakowie”.
5. Międzynarodowy Konkurs Współczesnej Muzyki Kameralnej.
6. Tynieckie Recitale Organowe.
7. Międzynarodowy Festiwal Starszy i Młodzi, czyli Jazz w Krakowie.
8. Letni Festiwal Jazzowy w „Piwnicy pod Baranami”.
9. Krakowskie Zaduszki Jazzowe.
10. Studencki Festiwal Piosenki.
11. Międzynarodowy Festiwal Piosenki Żeglarskiej „Shanties”.
12. Międzynarodowy Festiwal Orkiestr Wojskowych.

Obok imprez muzycznych na uwagę zasługują wydarzenia związane z życiem teatralnym i filmowym miasta, takie jak: Krakowski Festiwal Filmowy – impreza o ponad 50-letniej tradycji, Międzynarodowy Festiwal Filmowy „Etiuda&Anima”, Międzynarodowy Festiwal Teatrów Ulicznych, Krakowskie Reminiscencje Teatralne, Festiwal Opery w Krakowie, Ogólnopolski Przegląd Kabaretów PAKA, Festiwal Tańców Dworskich, Festiwal Plakatu.

Wiele imprez kulturalnych nawiązuje do tradycji akademickich miasta. Obok wspomnianego już Festiwalu Piosenki Studenckiej, najpopularniejszym wydarzeniem kultury studenckiej są juwenalia krakowskie. Początki juwenaliów sięgają 1954 r., kiedy to studenci Uniwersytetu Jagiellońskiego, nawiązując do tradycji krakowskich majówek, zorganizowali w Lasku Wolskim pierwszy festyn. W 1956 r. zabawa przeniosła się do centrum Krakowa.

Warto wspomnieć, że w kolejnych latach imprezy te zostały rozpropagowane w innych ośrodkach akademickich kraju, a wokół juwenaliów krakowskich wykształciło się wiele pobocznych wydarzeń kulturalnych, np. Chrześcijańskie Dni Żaka. Obecnie w organizację juwenaliów w Krakowie włączają się praktycznie wszystkie uczelnie krakowskie, organizując w tym okresie szereg imprez kulturalnych i sportowych, w tym plenerowe występy muzyczne. Barwnym wydarzeniem jest przemarsz korowodu z miasteczka akademickiego na Rynek Starego Miasta, gdzie studenci otrzymują od władz miasta symboliczne klucze do jego bram.

Z tradycjami akademickimi łączy się także majowy Festyn Nauki, który odbywa się w sąsiedztwie Collegium Maius UJ oraz na Rynku Głównym. Skierowany jest on głównie do młodych ludzi, potencjalnych studentów, i ma na celu prezentację problematyki badawczej i dokonań naukowych krakowskich uczelni. W ostatnich latach obserwuje się coraz większe zainteresowanie tym wydarzeniem ze strony młodzieży z innych regionów kraju.

Omawiając problematykę wydarzeń kulturalnych w Krakowie należy także wskazać na ofertę głównych instytucji życia kulturalnego w mieś-

cie. W 2005 r. w krakowskich teatrach odbyło się 2300 spektakli teatralnych, w tym 49 o charakterze premierowym. Filharmonia Krakowska zorganizowała 529 koncertów, a Opera Krakowska – 135 przedstawień (*Raport o stanie miasta...* 2006). W organizację wydarzeń kulturalnych włączyły się także placówki muzealne. Na szczególną uwagę zasługuje ich inicjatywa w zakresie organizacji Krakowskiej Nocy Muzeów. W 2005 r. w drugiej edycji tej imprezy, muzea krakowskie odwiedziło ponad 85 tys. osób.

Istotnym elementem oferty kulturalnej są imprezy odwołujące się do tradycji targowych miasta. Obecnie najpopularniejszymi wydarzeniami tego typu są przedświąteczne jarmarki: bożonarodzeniowy i wielkanocny, targi Cepelia, a także giełda staroci. Większość tych imprez ma miejsce na płycie Rynku Głównego. W ostatnich latach jarmarki lokalizowane są także na Placu Wolnica w dzielnicy Kazimierz. Wśród innych wydarzeń kulturalno-rozrywkowych dużą popularnością cieszą się festiwale kulinarne. Do kalendarza tego typu imprez wpisały się już: Międzynarodowy Festiwal Zupy w dzielnicy Kazimierz, Festiwal Pierogów oraz Święto Chleba.

Wiele wydarzeń kulturalnych związanych jest bezpośrednio z lokalami rozrywkowymi i gastronomicznymi. Ugruntowaną pozycję w tym względzie posiada Piwnica pod Baranami. Coraz intensywniej w życie kulturalne miasta włączają się także puby krakowskie. Przykładem może być chociażby pub „Alchemia”, zlokalizowany w dzielnicy Kazimierz, gdzie organizowane są koncerty muzyczne i inne imprezy kulturalne.

### 3. Turystyka wydarzeń kulturalnych w Krakowie

Kraków należy do miast o dominującej pozycji na polskim rynku turystycznym. Od połowy lat 90. obserwuje się dynamiczny wzrost liczby turystów odwiedzających miasto zarówno z kraju, jak i z zagranicy. W 2005 r. Kraków odwiedziło ponad 7 mln gości, z czego ponad 3 mln z nich spędziło co najmniej jedną noc w obiektach noclegowych miasta (tab. 1). Dominują turyści krajowi. Ich udział w strukturze ruchu turystycznego do Krakowa szacowany jest na ponad 80%.

Największy wzrost liczby turystów w ostatnich latach obserwuje się jednak w odniesieniu do tzw. rynków zagranicznych. W 2003 r. Kraków odwiedziło 600 tys. turystów zagranicznych, a już dwa lata później, tj. w 2005 r. – ponad 1,2 mln turystów, czyli dwukrotnie więcej. Najprawdopodobniej jest to spowodowane przede wszystkim większą dostępnością komunikacyjną miasta (tanie linie lotnicze) oraz zmianą uwarunkowań

politycznych (członkostwo Polski w Unii Europejskiej). Nie bez znaczenia jest także silna akcja promocyjna miasta za granicą.

Tabela 1. Ruch turystyczny w Krakowie w latach 2003–2005

| Odwiedzający<br>Kraków | 2003     | 2004 | 2005 | Zmiana<br>2003–2005<br>(%) |
|------------------------|----------|------|------|----------------------------|
|                        | mln osób |      |      |                            |
| Ogółem                 | 5,50     | 6,40 | 7,10 | 29,1                       |
| Nocujący<br>w mieście  | 1,20     | 1,45 | 3,10 | 258,3                      |
| Turyści<br>zagraniczni | 0,60     | 0,66 | 1,25 | 208,3                      |

Źródło: Małopolska Organizacja Turystyczna.

Na rynku krajowym dominują przyjazdy z województwa małopolskiego (19,3% odwiedzających krajowych) oraz województw ościennych (25,8%). Ważną grupę odbiorców oferty turystycznej Krakowa stanowią także mieszkańcy województwa mazowieckiego, w tym zwłaszcza Warszawy (12,3% ogółu gości krajowych).

W zagranicznej turystyce przyjazdowej do Krakowa dominują goście z Niemiec, którzy w 2005 r. stanowili ponad 20% ogółu turystów zagranicznych. Dużym udziałem w strukturze zagranicznego ruchu turystycznego do Krakowie odznaczają się także turyści z Wielkiej Brytanii (18,1%), Francji (8,5%), Włoch (7%), USA (6,5%) oraz Austrii (4,6%). Blisko 20% ogólnej liczby turystów zagranicznych stanowi Polonia.

Głównymi celami przyjazdów turystów do Krakowa są: zwiedzanie zabytków (blisko 35%), wypoczynek (15,6%), odwiedzin krewnych i znajomych oraz cele religijne – po blisko 10%. Zwiedzanie zabytków jest dominującym motywem przyjazdu wśród turystów krajowych i zagranicznych. W strukturze krajowego ruchu turystycznego na uwagę zasługuje znaczący wzrost podróży podejmowanych w celach religijnych. Według Małopolskiej Organizacji Turystycznej w 2003 r. motyw religijny był głównym motywem podróży jedynie dla ok. 1% gości krajowych, a w 2005 r. – już dla ponad 15%. Wiąże się to z coraz większą popularnością sanktuarium w Łagiewnikach.

Na podstawie badań przeprowadzonych przez Małopolską Organizację Turystyczną (*Badanie ruchu...* 2005), można stwierdzić, że turystyka wydarzeń kulturalnych nie stanowi jednego z najistotniejszych motywów przyjazdów do Krakowa (tab. 2). W ostatnich latach obserwuje

się jednak wyraźną tendencję wzrostową w tym sektorze rynku. Udział w imprezach kulturalnych jako cel przyjazdu deklaruje średnio ok. 5% turystów odwiedzających Kraków.

Tabela 2. Główne cele przyjazdu odwiedzających Kraków (w %)

| Motywy przyjazdu                                                | 2003 r.      |                  | 2004 r.      |                  | 2005 r.      |                  |
|-----------------------------------------------------------------|--------------|------------------|--------------|------------------|--------------|------------------|
|                                                                 | Odwiedzający |                  | Odwiedzający |                  | Odwiedzający |                  |
|                                                                 | kra-<br>jowi | zagra-<br>niczni | kra-<br>jowi | zagra-<br>niczni | kra-<br>jowi | zagra-<br>niczni |
| Zwiedzanie zabytków                                             | 67,7         | 50,2             | 11,1         | 33,6             | 24,8         | 48,0             |
| Wypoczynek                                                      | 14,1         | 22,4             | 38,2         | 30,8             | 12,5         | 19,7             |
| Odwiedziny krewnych<br>i znajomych                              | 5,6          | 8,5              | 8,7          | 7,9              | 11,4         | 7,3              |
| Cel religijny                                                   | 0,8          | 0,3              | 5,1          | 3,2              | 15,4         | 2,6              |
| Sprawy służbowe<br>i uczestnictwo<br>w konferencjach            | 3,7          | 4,6              | 10,1         | 10,0             | 10,2         | 7,6              |
| Uczestnictwo<br>w wydarzeniach<br>kulturalnych oraz<br>rozrywka | 3,9          | 6,4              | 4,1          | 6,1              | 7,4          | 5,5              |
| Inne                                                            | 4,2          | 7,6              | 22,7         | 8,4              | 17,3         | 9,3              |

Źródło: Małopolska Organizacja Turystyczna.

W strukturze turystyki wydarzeń kulturalnych w Krakowie w pełni odzwierciedla się przedstawiona przez Hughes'a (za: Kowalczyk 2005) klasyfikacja turystów kulturowych. Autor ten podzielił ogół uczestników turystyki wydarzeń kulturalnych na dwie grupy: *arts-core tourists*, przybywających do danego miejsca głównie w celu uczestnictwa w konkretnym wydarzeniu kulturalnym, jak i *arts-peripheral tourists* korzystających z oferty kulturalnej miasta przy okazji pobytów w innych celach.

Jak podają K. Rotter i A. Wilkońska (2007), tylko ok. 30% turystów uczestniczących w wydarzeniach kulturalnych w Krakowie przyjechało do miasta głównie w tym celu (tj. 1,5% ogółu turystów). Pozostałe 70% z nich uczestniczy w tych wydarzeniach przy okazji podróży odbywanych w innych celach, głównie zwiedzania – 22% oraz wypoczynku w mieście – 17%.

Brak szczegółowych badań nie pozwala odnieść się do zaproponowanego przez Hughes'a pogłębionego podziału turystów typu *arts-*

-*peripheral* na *incidental* – tj. osoby, które co prawda przybyły do danego miejsca z innych powodów, ale decyzję o uczestnictwie w wydarzeniu kulturalnym podjęły jeszcze przed wyjazdem z miejsca zamieszkania oraz *accidental*, którzy postanowili uczestniczyć w wydarzeniu kulturalnym przebywając już na miejscu.

W turystyce wydarzeń kulturalnych w Krakowie dominują osoby młode. Około 66% turystów przyjeżdżających do miast w tym celu plasuje się w przedziale wiekowym pomiędzy 16 a 33 rokiem życia. Największą grupę stanowią studenci – ok. 39% oraz uczniowie – 13% (Rotter, Wilkońska 2007). Ważnym elementem turystyki wydarzeń kulturalnych młodzieży szkolnej są pobyty realizowane w ramach zajęć edukacyjnych, np. połączone z uczestnictwem w spektaklu teatralnym czy imprezie plenerowej.

Głównymi rynkami emisyjnymi tej formy turystyki są województwo małopolskie oraz sąsiednie województwa. Około 64% uczestników turystyki wydarzeń kulturalnych stanowią Polacy, w tym głównie z województwa małopolskiego – 27% oraz śląskiego 20%. Przeciętnie pobyty te trwają od 1 do 3 dni, przy czym w grupie tej jest stosunkowo duży udział osób, które nie korzystają z noclegu w Krakowie. Stosunkowo krótkie pobyty związane z uczestnictwem w imprezach kulturalnych dotyczą udziału w imprezach plenerowych o charakterze masowym, które trwają najczęściej jeden dzień. Przykładem tego mogą być chociażby takie wydarzenia, jak: Uroczyste Powitanie Nowego Roku czy Wianki. Przyciągają one rzesze turystów z najbliższych okolic Krakowa, którzy opuszczają jednak miasto zaraz po ich zakończeniu.

Główne wydarzenia kulturalne o charakterze masowym w Krakowie w 2005 r. prezentuje tab. 3.

Badania prowadzone przez Małopolską Organizację Turystyczną potwierdzają, że oferta wydarzeń kulturalnych w Krakowie spotyka się z zainteresowaniem ze strony turystów odwiedzających miasto i jest przez nich oceniana pozytywnie (tab. 4). Blisko 50% ankietowanych turystów krajowych i blisko 43% turystów zagranicznych oceniło imprezy kulturalne dobrze i bardzo dobrze. Negatywne opinie wyraziło tylko ok. 2% turystów. Podobne oceny dotyczą także oceny oferty rozrywkowej Krakowa.

Z badań wynika jednak, że dość duża grupa turystów nie ma zdania na temat imprez kulturalnych w Krakowie – 41% w przypadku turystów zagranicznych i ok. 34% w przypadku turystów krajowych, co może wskazywać, że nie uczestniczyli oni w żadnej z imprez kulturalnych w mieście lub nie chcieli w niej uczestniczyć.

Imprezy kulturalne pozostają jednak w kręgu zainteresowania wię-

kszości turystów. Można to wywnioskować z deklaracji turystów dotyczących ich kolejnych wizyt w mieście. Najczęściej deklarowali oni bowiem chęć głębszego zapoznania się z ofertą kulturalną miasta, w tym uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych, m.in. imprezach masowych, spektaklach teatralnych, koncertach muzycznych.

Tabela 3. Główne wydarzenia kulturalne o charakterze masowym w Krakowie w 2005 r.

| Nazwa wydarzenia                                                      | Liczba uczestników |
|-----------------------------------------------------------------------|--------------------|
| XIII Finał Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy                      | 15 000             |
| II Festiwal Misteria Paschalia                                        | 24 000             |
| Wieczornica „Kraków w hołdzie Ojcu Świętemu”                          | 600 000            |
| Wianki                                                                | 100 000            |
| III Festiwal Pierogów                                                 | 20 000             |
| Koncert Finałowy „Szalom” w ramach Festiwalu Kultury Żydowskiej       | 30 000             |
| „Gramy Tobie Kardynale, ks. Franciszkowi z wdzięcznością krakowianie” | 15 000             |
| III Festiwal Sacrum Profanum                                          | 11 000             |
| 41. Studencki Festiwal Piosenki                                       | 15 000             |
| Akcja charytatywna „I Ty możesz zostać Świętym Mikołajem”             | 30 000             |
| Sylwester 2005 na Rynku Głównym w Krakowie                            | 60 000             |

Źródło: *Raport o stanie Miasta Krakowa 2005*, UMK, Kraków.

Powodem, który może znacząco wpływać na frekwencję w wydarzeniach kulturalnych jest stosunkowo słaba informacja w tym zakresie. W Krakowie, w przeciwieństwie do innych ośrodków turystyki kulturalnej w Europie, informacja o wydarzeniach kulturalnych, w tym spektaklach teatralnych, koncertach ogranicza się jedynie do afiszy i ulotek informacyjnych dostępnych w centrach informacji turystycznej. Brak jest natomiast tzw. „informacji wychodzącej”, czyli bezpośredniego przekazywania informacji w trakcie zwiedzania miasta przez turystów.

Na koniec warto wskazać na zasięg przestrzeni turystyki wydarzeń kulturalnych w Krakowie. Choć instytucje życia kulturalnego znajdują się w różnych częściach miasta, to jednak większość wydarzeń kulturalnych odbywa się na Starym Mieście, gdzie znajduje się przeważająca część placówek muzealnych, galerii sztuki, a także krakowskich teatrów i tutaj przybywają praktycznie wszyscy turyści.

Tabela 4. Wybrane elementy oferty turystycznej Krakowa w ocenie turystów

| Turysty krajowi<br>(% odpowiedzi) |        |             |                        |                | Element oferty<br>turystycznej<br>Krakowa   |  |  |  |  | Turysty zagraniczni<br>(% odpowiedzi) |                        |             |        |                  |
|-----------------------------------|--------|-------------|------------------------|----------------|---------------------------------------------|--|--|--|--|---------------------------------------|------------------------|-------------|--------|------------------|
| Bardzo<br>dobrze                  | Dobrze | Może<br>być | Źle<br>i bardzo<br>źle | Brak<br>zdania |                                             |  |  |  |  | Brak<br>zdania                        | Źle<br>i bardzo<br>źle | Może<br>być | Dobrze | Bardzo<br>dobrze |
| 26,7                              | 26,3   | 10,9        | 3,5                    | 32,6           | Rozrywka<br>(puby, kawiarnie,<br>dyskoteki) |  |  |  |  | 35,9                                  | 3,8                    | 8,6         | 31,0   | 20,7             |
| 18,5                              | 31,9   | 13,4        | 2,3                    | 33,9           | Imprezy kulturalne                          |  |  |  |  | 41,1                                  | 2,4                    | 13,9        | 27,4   | 15,2             |
| 72,2                              | 21,0   | 1,9         | 1,2                    | 3,7            | Atmosfera<br>miasta                         |  |  |  |  | 4,5                                   | 0,2                    | 1,2         | 25,8   | 68,3             |
| 21,1                              | 38,2   | 9,1         | 3,4                    | 28,2           | Baza<br>noclegowa                           |  |  |  |  | 12,1                                  | 2,2                    | 7,6         | 46,6   | 31,5             |
| 33,1                              | 45,2   | 9,2         | 2,4                    | 10,1           | Gastronomia                                 |  |  |  |  | 6,0                                   | 0,4                    | 4,0         | 42,0   | 47,6             |
| 6,5                               | 44,1   | 16,1        | 4,4                    | 28,9           | Informacja<br>turystyczna                   |  |  |  |  | 24,8                                  | 5,6                    | 15,1        | 43,8   | 10,7             |
| 5,8                               | 32,1   | 14,8        | 1,6                    | 45,7           | Usługi<br>przewodnickie                     |  |  |  |  | 39,6                                  | 0,7                    | 10,1        | 37,2   | 12,4             |

Źródło: badania Małopolskiej Organizacji Turystycznej.

Masowe imprezy kulturalne organizowane są przede wszystkim na placie Rynku Głównego – największym placu tego typu w Europie, ale także na Małym Rynku. Znaczenie tego ostatniego placu w obsłudze spotkań plenerowych znacząco wzrośnie w najbliższych latach, co wiąże się z planami remontu placu i przystosowaniem go do organizacji imprez masowych. Innym ważnym miejscem w obrębie Starego Miasta są Bulwary Nadwiślańskie, gdzie odbywają się największe masowe imprezy o charakterze kulturalno-rozrywkowym (np. Wianki, Parada Smoków).

W ostatnich latach dużą popularnością cieszy się żydowska dzielnica Kazimierz. Działa tam kilka znaczących instytucji życia kulturalnego miasta. Warto podkreślić, że rozwój oferty turystycznej dzielnicy Kazimierz jest ściśle powiązany z turystyką wydarzeń kulturalnych. Jest to najdynamiczniej rozwijająca się część Krakowa jeżeli chodzi o ofertę lokali rozrywkowych. Obecnie funkcjonuje tam kilkadziesiąt pubów, skoncentrowanych wokół ulicy Szerokiej oraz Placu Nowego. Te miejsca są także istotne z punktu widzenia organizacji masowych imprez kulturalnych. To właśnie na ulicy Szerokiej odbywa się koncert finałowy „Szalom” w ramach Festiwalu Kultury Żydowskiej. Plac Nowy na Kazimierzu gości natomiast takie wydarzenia, jak: Festiwal Zupy, koncerty muzyczne itp.

Interesującym fragmentem Krakowa z punktu widzenia turystyki wydarzeń kulturalnych może stać się w najbliższych latach Nowa Huta. Obecnie w tej dzielnicy podejmowane są różne działania w celu ożywienia jej życia kulturalnego. Obok zakorzenionego już Teatru Ludowego i Nowohuckiego Centrum Kultury, w ostatnich latach powstało tam kilka instytucji życia kulturalnego, m.in. muzeum Nowej Huty, Teatr Łaźnia. Ważnym wydarzeniem kulturalnym są organizowane w ramach Festiwalu Sacrum-Profanum koncerty w budynku Walcowni w dawnej hucie im. S. Sendzimira.

#### 4. Zakończenie

Kraków dysponuje bogatą ofertą kulturalną, która istotnie kształtuje jego przewagi konkurencyjne na rynku turystyki kulturalnej w Europie. Jest znaną marką w Polsce i jedną z najdynamiczniej rozwijających się marek turystycznych w Europie. Wykorzystanie potencjału kulturalnego miasta do rozwoju turystyki wymaga jednak szeregu przemyślanych działań, zarówno o charakterze infrastrukturalnym, jak i organizacyjno-promocyjnym.

Chociaż dotychczasowy wpływ wydarzeń kulturalnych na rozmiary

ruchu turystycznego nie jest bardzo znaczący, to jednak Kraków ma szansę w przyszłości zbudować na podstawie tego elementu życia kulturalnego miasta ważny produkt turystyczny i osiągać związane z tym korzyści społeczno-gospodarcze. Fakt ten wydają się dostrzegać władze miasta i regionu, które podejmują inicjatywy zmierzające do rozbudowy infrastruktury służącej instytucjom życia kulturalnego, m.in. budowa gmachu opery, sali widowiskowej oraz muzeum sztuki nowoczesnej. Cenną inicjatywą jest także powołanie Krakowskiego Biura Festiwalowego, które jest organizatorem głównych wydarzeń kulturalnych miasta.

Kształtowanie oferty wydarzeń kulturalnych powinno dokonywać się na podstawie idei współpracy partnerskiej pomiędzy władzami miasta, sektorem instytucji życia kulturalnego oraz sektorem turystycznym. Dotychczasowe obserwacje wskazują, że wiele wydarzeń kulturalnych, które mogłyby stanowić ważny atut turystyczny miasta nie spotyka się z uznaniem ze strony władz lokalnych, a przyznawane ich organizatorom dotacje finansowe są bardzo znikome. Taka polityka miasta może doprowadzić do „ucieczki” imprez kulturalnych do innych miast, co w Krakowie było już obserwowane.

Weryfikacji wymaga także dotychczasowa strategia promocyjna miasta. Kraków kierując swoją ofertę turystyczną na rynki europejskie, koncentrował się dotychczas na promocji oferty rozrywkowej skierowanej do młodych ludzi. Kampania promocyjna – „Kraków, miastem, które nigdy nie śpi”, przyniosła jednak pewne negatywne skutki. Szczególnie dotkliwe dla mieszkańców miasta i innych turystów stały się wieczory kawalerskie, które spędzają w Krakowie obywatele Wielkiej Brytanii i Irlandii. Wydaje się, że w najbliższych należy skierować się także do innych grup wiekowych. W Europie powszechnie obserwuje się duży udział w turystyce kulturowej osób w wieku emerytalnym. W Krakowie udział tej grupy wiekowej w wydarzeniach kulturalnych jest znikomy.

## Literatura

- Badanie ruchu turystycznego w Krakowie w 2005 r.*, 2005, Małopolska Organizacja Turystyczna, Kraków.
- Encyklopedia Krakowa*, 2000, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa–Kraków.
- Gaworecki W. W., 2003, *Turystyka*, PWE, Warszawa.
- Górka Z., 2004, *Krakowska dzielnica staromiejska w dobie społeczno-ekonomicznych przemian Polski na przełomie XX i XXI wieku. Użytkowanie ziemi i funkcje*. Wyd. IGiGP UJ, Kraków.

- Hughes H., 2003, *Arts, Entertainment and tourism*, Butterworth-Heinemann, Oxford–Burlington.
- Kowalczyk A., 2005, *Między sacrum a profanum – problemy badawcze współczesnej geografii turystyki*, [w:] *Geografia i sacrum. Profesorowi Antoniemu Jackowskiemu w 70. rocznicę urodzin*, pod red. B. Domańskiego, S. Skiby, t. 2, Wyd. IGiGP UJ, Kraków.
- Kruczek Z., Sacha S., 1997, *Geografia atrakcji turystycznych Polski*, Wyd. „Proksenia”, Kraków.
- Mika M., Rotter K., 2005, *Urban tourism in Krakow at the period of socio-economic transition in Poland*, [w:] *Conditions of foreign tourist development in Central and Eastern Europe. Urban tourism present state and development perspectives*, pod red. J. Wyrzykowskiego, Institute of Geography and Regional Development University of Wrocław, nr 8, Wrocław.
- Raport o stanie miasta Krakowa 2005, 2006*, UMK, Kraków.
- Rotter K., Wilkońska A., 2007, *Formy turystyki w Krakowie – stan i perspektywy rozwoju*, Prace Geograficzne IGiGPUJ, w druku.
- Słownik geograficzno-krajoznawczy Polski*, 1992, wyd. 2, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- Sołjan I., Matlak H., 2000, *Pielgrzymowanie do sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Krakowie-Łagiewnikach*, Peregrinus Cracoviensis, nr 9.
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Krakowa*, 2003, UMK, Kraków.
- Zinkow J., 2005, *Krakowskie podania, legendy i zwyczaje*, Kraków.

### Strony internetowe

[www.krakow.pl](http://www.krakow.pl)

